

Іванчук А. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри образотворчого, декоративного мистецтва,
технологій та безпеки життєдіяльності
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
anatolii.ivanchuk@vspu.edu.ua

НОВІТНЯ СОЦІАЛЬНА НЕБЕЗПЕКА ДЛЯ ПІДЛІТКІВ

Навчальна дисципліна «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці» належить до обов'язкових в усіх закладах вищої освіти України. Однак попри 30-літню історію залишається невирішеними низка проблем, пов'язаними з нею [1]. Зокрема, закріплення статусу фундаментальної світоглядної дисципліни, змістом якої легко зацікавити здобувачів вищої освіти, переструктурування змісту з переважно техногенних небезпек до небезпек, пов'язаних з діяльністю майбутніх учителів, появою низки новітніх небезпек, які невисвітлені в її змісті, методології формування компетентності безпечної поведінки тощо.

Однією з маловивчених сучасних загроз є вільне поширення порнографії в інтернеті. Однак доступність не означає відсутності ризиків від її перегляду підлітками. «Там, де існує недоведений ризик, діяльність слід вважати шкідливою, доки не буде доведено протилежне. Дозвіл підліткам споживати інтернет-порнографію належить до цієї категорії» [2, С. 391]. Такої ж думки дотримуються більшість дослідників цієї проблеми з різних країн світу [2; 3]. Таким чином, слід вживати запобіжних заходів, щоб уникнути можливого ризику для підлітків. «... принцип запобіжних заходів ... застосований, коли явище ... може мати небезпечний вплив, виявлений науковою та об'єктивною оцінкою, якщо ця оцінка не дозволяє визначити ризик з достатньою впевненістю» [2, С. 391]. Сутність принципу запобіжних заходів полягає в свідомій мінімізації доступу підлітків до порнографії в інтернеті.

З точки зору управління ризиками, на думку D. Mead, інтернет-порнографія становить небезпеку, подібну до будь-якої діяльності, яка має високий потенціал для розвитку проблемної поведінки або залежності через постійне споживання [2]. Отже, дослідники виділяють два види соціальної небезпеки – це проблемна поведінка та залежність від перегляду порнографії.

González Hernández A. та ін. використовували більш точний, на їхній погляд, термін «ризикована сексуальна поведінка» [3]. Для пояснення її суті авторами була використана теорія сексуальної поведінки J. Gagnon і W. Simon,

Актуальні проблеми технологічної та професійної освіти

згідно з якою її формують не біологічні інстинкти, а навчання через «сексуальні сценарії», які бувають соціально прийнятними та викривленими. Соціально прийнятний сценарій засвоюється у процесі статевого виховання, переймання культурних народних традицій, правильного міжособистісного досвіду. В їхній основі повага до особистості людини, згода, емоційна близькість, реалістичні уявлення про морфологію тіла людини. Результатом засвоєння соціально прийнятної сценарію стає побудова гармонійних стосунків між чоловіком і жінкою. Викривлені «сексуальні сценарії» засвоюються шляхом тривалого перегляду порнографії та, відповідно, є джерелом ризикованої сексуальної поведінки для підлітків і молоді. Основними показниками викривлених «сексуальних сценаріїв» є вік здійснення першого статевого акту, кількість партнерів (наявність досвіду одноразових стосунків) [3]. Основні види шкоди від ризикованої сексуальної поведінки такі: інфекції, які передаються статевим шляхом, незапланована вагітність, сексуальне насильство, об'єктивація (ставлення до людини, як до об'єкта задоволення сексуальних бажань, коли її особистість, почуття, воля ігноруються).

У дослідженні González Hernández A. та ін. також використано посилання на теорію P. J. Wright, що базується на моделі «3А» (Acquisition – засвоєння, Activation – активація, Application – застосування) [3]. Зазначена модель описує процес формування шкідливого впливу порнографії на людину. Зокрема, спершу відбувається засвоєння викривлених «сексуальних сценаріїв», які згодом, закарбувавшись у пам'яті, активуються в реальних ситуаціях. Це зумовлює спроби їх втілення або очікування від партнера поведінки, аналогічної до побаченої у відео. У контексті моделі «3А», підлітки є найбільш вразливою групою, оскільки етап засвоєння відбувається на фоні відсутності критичного мислення, а етап активації та застосування – на фоні початкового етапу формування їхнього соціального досвіду. З цього випливає, що заходи з безпеки життєдіяльності мають бути спрямовані на мінімізацію ризиків прояву цієї соціальної небезпеки. Зокрема, це передбачає: формування медіаграмотності щодо викривлених «сексуальних сценаріїв»; нівелювання їх компульсивного використання через роз'яснення наукових поглядів на стосунки між чоловіком і жінкою; навчання кібергігієни (розуміння алгоритмів інтернету, зокрема явища «інформаційної бульбашки»).

При розгляді суті залежності від порнографії доцільною, на нашій погляд, буде така цитата: «... дослідження Кембриджського університету ... показує, що компульсивне використання інтернет-порнографії викликає ті ж зміни мозку, що й у кокаїнових наркоманів та алкоголіків» [2, С. 391]. D. Mead порівнював перегляд порнографічних зображень із фактами вживання

Актуальні проблеми технологічної та професійної освіти

алкоголю, наркотиків, тютюну [2]. При цьому аргументом для аналогії був клінічний симптом збільшення дози психоактивних речовин у залежних людей, який у випадку порнографії полягає в збільшенні кількості переглянутих різних порнографічних зображень. Наведені судження дають підстави для визначення базових шкідливих чинників перегляду порнографії за аналогією до зловживання психоактивними речовинами, а саме – це частота переглядів порнографії та кількість часу, проведеного за переглядами. Частотно-кількісний показник має важливе значення для контексту безпеки життєдіяльності людини так як стає системоутворючим чинником для розробки системи пропаганди боротьби з переглядом порнографії підлітками, яка заснована не на їх залякуванні та стигматизації, а на поясненні суті процесу формування залежності з опорою на науково обґрунтовані шкідливі чинники.

Таким чином, порнографія – це реальне джерело соціальної небезпеки для підлітків, яка може вплинути через сексуальне здоров'я на якість всього подальшого їхнього життя. Соціальні небезпеки проявляються у формі ризикованої сексуальної поведінки та залежності від перегляду порнографії. Подальші дослідження доцільно зосередити в напрямі розробки відповідного практичного заняття для курсу безпеки життєдіяльності та основи охорони праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іванчук А. В. Навчання дітей дошкільного віку безпечної поведінки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70, Т.2. С. 49–53. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-2.8>
2. Mead D. The risks young people face as porn consumers. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*. 2016. Vol. 3, № 3. P. 387–400. <https://doi.org/10.15805/addicta.2016.3.0109>
3. González Hernández A., Carcedo González R. J., Benito del Arco A. Pornografía y conductas sexuales de riesgo en adolescentes y jóvenes: una revisión sistemática. *Revista Complutense de Educación*. 2024. Vol. 35, №4. P. 729–739. <https://doi.org/10.5209/rced.86191>